

ดอกไม้ในวรรณคดีไทย ๘

โดย ชักกลอน ๕๗ 27

๓๒ กระทุ่ม

สารภีสีสุนพิภุลเกด กระถินเทศกระทุ่มดอกออกไสว
พวกผู้หญิงชิงชังดวงดอกไม้ บ้างชิงได้ดอกประดู่ช่อนชุ่ม

วรรณคดี : พระอภัยมณี

ผู้ประพันธ์ : สุนทรภู่

ไม้กลุ่มเดี่ยวๆ กระพุ่มนา

Wild Chinchona วงศ์ Rubiaceae

ชื่อละติน *Anthocephalus chinensis*

ไม้ชนิด ๑๖ ใบใหญ่จริง กิ่งก้านกาง

เรียกตะโก ตะโกใหญ่ ตุ่มก้านยาว

อีกตุ่มหลอด กระพุ่มยา ลาเวียกกวาง

กระพุ่มบก ตุ่มก้านยาว และตะพริง

โกหว่า-ตริง กรองปาทย์น น้มนมอายุ

ต้นกระพุ่ม แคแสด และเปอแต๊ะ

ทั้งประแต๊ะ ตุ่มเนียง ตุ่มจี๋หมู

ขาวช่อนแก่น แม่นตุ่มพราย หุ่มพรายรู้

กระพุ่มอยู่ ในป่าขึ้น ขึ้นตามดอย

ถิ่นกำเนิด เกิดทั่วไป ในภูมิภาค

ปลูกกันมาก ในแดนจีน ขึ้นใช้โดย

ไม้เศรษฐกิจ ตัวใหม่ ใสใคดอย

พัฒนาดอย ผลพลอยได้ ให้ความเย็น

สรรพคุณ เป็นยาเย็น เช่นพิษไข้

โรคล่าได้ บวดมดลูก ข้างตามแผ่น

ลดความดัน โลหิต ท้องร่วงเรื้อรัง

ทำนุให้เป็น ยาฟ้าดลมาน ภาลภ่อนมา

ดอกขาวเหลือง เพ็ชร์นภา ป่าเบญจพรรณ

ไม้สำคัญ ด้านเศรษฐกิจ คิดตามหนา

บ้านเมืองไทย ได้ร่มเย็น เช่นผ่านมา

เพราะมีป่า พาน้ำฝน หล่นทั่วไทย

สิทธิพันธ์ ธรรมสิทธิพันธ์

กระท่อมเคยเคยเห็นตอนเป็นเด็ก

เก็บมาเล่นเพลินสนุกสุดชีวิต

สาวโบราณได้ผมทรงดอกกระท่อม

สาวยุคหนึ่งมีอาละละเลย

อยากให้มีกระท่อมนี้บ้านละพริ้ง

เป็นไม้ดีมีประโยชน์ต่อทุกคน

รูปกลมเล็กเหวสีองงามอร่ามตรี

มาบัดนี้ไม่เคยพบสบอีกเลย

ดูเป็นพุ่มกลางเตี้ยรงงามตามเฉลย

แม่ทราบเขยทำทรงนี้กันทุกคน

คนรุ่นหลังจะได้เห็นทุกแห่งหน

เชิญปวงชนปลูกไว้ให้ลูกหลานชม

๑ ไร่รัตน์ ภาสกรานนท์

ไม้กระทุ้มขึ้นต้นกลมโต
อยู่ในป่าเบญจพรรณทางหลวงใหญ่
ป่าดิบชื้นดิบแล้งแล้งอย่างไร
ไม้นี้ไซ้รับขึ้นต้นมั่นคง

เนื้อไม้เบาทำพื้นและทำฝา
ใช้ไม้เนื้อแข็งทำตามประสงค์
เช่นกระดานเพอร์นิเจอร์ตั้งจำนง
เป็นรูปทรงสวยงามความใจ

เปลือกลำต้นปนใบนำมาต้ม เอามาต้มสกัดเอาน้ำได้
แก้ไอเจ็บคอปากได้ทันใจ อีกลำได้แก้เจ็บพิเศษจริง

ทำองเลี้ยวเลยพลอยหายไปพร้อมด้วย ถมยังช่วยแก้ไอเจ็บ(มดลูก)ในเพศหญิง
ลดความดันโลหิตได้ดีจริง ที่ยอดยังถอนพิษไข้ได้ดีนา

ที่กล่าวมาเห็นคุณค่าทางเศรษฐกิจ หลายคนคิดไม่ออกหรือถูกคณา
ชื่อ"กระทุ้ม"ดูโบราณนานนักหนา อีกชื่อคือ "ต้นตะกั่ว"รู้ไหมเอ๋ย

อภัยพร แสงเวียง

เห็นกระท่อมแล้วให้รู้ส้มไม่เคยเห็น เขาว่าเป็นไม้อื่นต้นทรงสูงใหญ่
ตามหุบเขาริมลำธารมีทั่วไป หรือพบในป่าเบญจพรรณนั้นก็มี

อ่านต่อ ไปทำให้รู้อีกว่า ดอกนั้นเหนียวอมเหลืองงามสดศรี
เป็นดอกย่อยขนาดเล็กตัดทรงดี ขนนุ่มมีอยู่รอบนอกดอกไม่งาม

เนื้อไม้อ่อนละเอียดกระต่ายตเหลือง งามมะเร็องทำของใช้ได้วามความ
ก็ยังทำเยื่อกระดาษให้ให้สีอ่อนงาม โปรดติดตามต่อไปในเรื่องราว

ใบเปลือกต้นผลกระท่อมขำขมร้าว พังแล้วหนวดเจ้าตะกุกพิษสมุนไพร
ทำยาต้มดื่มแก้ไข้ล่าได้พรุน กลิ่นไม่ฉุนไม่เสียดสิริกิโงใหม่ของไทยเรา

จตุพร สุวรรณปากแพรง

ดอกกระทุ่ม กลุ่มแน่น กัดใบพราวเหลือง

งามประเทือง ด้วยเกสรขาว ราวดอกพุ่ม

ห้อยระย้า คราฝนกรำ ดอกดอกรุ่ง

ฟ้าทอรั้ง ฉาบห่อหุ้ม ทั่วร่มตา

ผลคราสุก เหลืองท่อน ปนโคลนดิน

ครอญถวิล ด้ยเติก แสงเก็บหมา

รสเปรี้ยวหวาน ชานลิ้น กินกันมา

จำติดตา ช้ำสุข ครั่งเยาต์วัย

ต้นตะกูดุดชา ว่าพืชใหม่

ปลูกนำไป ผลิตกระดาษ ได้ดีไซร์

เปลาตุ้งลิ่ว ไหวพลิ่ว เห็นเด่นไกล

ไม่เคยเห็นดอก ว่างามเด่น เป็นเช่นใด

ต้นกระทุ่ม ตุ่มหลอด สมนไพร

บ่งไว้ใช้รักษาโรค ให้หายไฉน

ลดอักเสบ ทั้งห่อหุ้ม และแก้ไข้

สุขอาบใจ คราได้ชม ไม้พรมไพร

กุศล คำเพราะ

ต้นกระท่อมไม้สูงใหญ่ในไพรกว้าง
แผ่นใบบางใบเดี่ยวออกตรงข้าม
ผลัดออกที่ปลายกิ่งเห็ดโคนงาม
กระดุกงามอัดแน่นแน่นสีส้ม

เปลือกลำต้นสีเทาแก่แตกเป็นร่อง
สมนไพรใช้ต้กลองเปลือกใบต้ม
กินแก้ไข้ปวดมดลูกหะเออกลม
ทั้งนิยมยาจากผลหยุดทำองรัอง

นำส่วนรากฝนหรือต้มเป็นยาเย็น ดับทุกข์เข็ญพิษร้อนโรคไข้ใหญ่หลอด
แก้ตาบวมในเด็กเล็กทั้งปวง งามโชติช่วงนำสนใจไม้ขึ้น

ไม้กระท่อมนิยมปลูกเป็นสวนป่า เพิ่มคุณค่าใช้ทำพื้นหรือทำฝา
ใช้กระดาษสีงักก่อสร้างพรางพรางตา เพิ่มเงินตราตัดขายได้ไฉฉ

ไม้เศรษฐกิจตัดใหม่ชวนใครคิด พ่วงพิษไม่โตไวในสวนศรี
ให้ร่มเงาตุตขี้มน้ำจืด รัญจวนกระท่อมนี้สดสีเขียว

ดองพร เดชกุลทอง

ต้นกระทุ่มสูงใหญ่ ปดุงเอาไว้ใกล้ประตู
 สมัยเรียกตะกุก มีเป็นคู่ที่บ้านเรา

สูงใหญ่ไม่ใหญ่ไหน ยืนต้นเด่นเห็นไหมแล้ว
 คดเคี้ยวยอดมะพร้าว อดความยาวราวแฉ่งกัน

ดอกเหลืองไว้อร่าม พิศดูงามตามสี่สี่
 วิถีตรประณีตอัน ชุดจะสรรมาบรรยาย...

ไฉยมศรี พงศ์พนรัตน์

กระท่อม หรือตะกูด ดูดูเด่น
 ยืนโดดเด่น ตรงได้ เช่นไม้สูง
 มักพบเห็น แต่ไกล ไม้ต้นสูง
 เป็นดาดู่ง ไม้ปลูกดี มีราคา

ใบกระท่อม ใบเดี่ยวรี มีรูปไข่
 ดอกกระท่อม ขาวกลมเห็นเด่นออกมา
 รูปหัวใจ ทำใบเรียบ ใบไม่หนา
 นึกถึงป่า ยายย่า น่ารักดี

ผู้หญิงไทย มีอกีไกล ดาบก็แก่ง
 ดอกกระท่อม ทรงผมนี้ มีพลัง
 ทะมัดทะแมง แข็งแรงดี อยู่เหนือหลัง
 ดูดีเยี่ยม สังข์ คงดีอะไรนี้ ขาดใจไทย

แดนเดียวดาย เคยใกล้ไกล ทรงกระท่อม
 อยาก ไปส่ง เวลาคิดนอน บ้านอยู่ไกล
 เวลาคูสม บัญญาใจ ใบหน้าใส
 เหตุไหน ไปกับหนุ่ม กระท่อมแบน

ศรีวัฒน์ สุวรรณ

ต้นกระท่อมตุ่มซี่หุ้มตะกั่วใหญ่
ลำต้นแปลาตรงสูงใหญ่เห็นได้ชัด

จัดเป็นไม้ผลัดใบหรือไม้ผลัด
กระจายจัดอยู่ราวป่าเบญจพรรณ

ใบกระท่อมออกเรียงกันตรงข้าม
แผ่นใบบางหลังใบเรียบเป็นมัน

รูปใบงามเป็นรูปรีรูปไข่สั้น
ขนสั้นสั้นบนท้องใบนุ่มในมือ

ดอกออกที่ปลายกิ่งเป็นช่อช่อ
มักสีสดออกทำกลีบสีขาวระบือ

รูปร่างก็กลมแผ่นกระท่อมครี
ดอกนั้นหรือสีขาวเหลืองเต็มระบือ

สรรพคุณช่วยลดความดันโลหิต
เปลือกต้นไม้มากลิ้นคอก็ดื่มดอง

กินแก้พิษท้องร่วงแก้ไข้ไม่มีผล
สมุนไพรโรคท้องร่วงพิษตาน้ำ

เนื้อไม้เนื้อดีเหนียวและละเอียด
นิยมปลูกเป็นสวนป่าตาตาราง

ข้างละเมียดมาทำพื้นหรือฝาขาว
และสร้างทางเศรษฐกิจดีใหม่ได้ผลดี

ดอกกระท่อมเป็นพุ่มทรงกลมทรงกลม
ทรงดอกกระท่อมพุ่มทรงกลมโลกรี้

ที่นิยมในสมัยโบราณนี้
กุศลสตรีที่ผู้ตั้งกติกามากแต่ยังคง

อาหนนท์ ศรีวิสูตร

ต้นกระท่อม สูงใหญ่ ใบดกหนา
 แม่ฮ่องสอน เรียงทิวพรุ่ง ตรัง-โกหว่า
 จันทวีเรียงตะกุก กรองประหยัน ที่ยะลา
 ตะโกใหญ่ ตราดเรียงหา ข้างหน้าภู
 ดอกเป็นพุ่ม ทรงกลม ดูกลมรี
 สีเหลืองนวล ปรากฏพร่าง ข้างงามทรู
 ปลายดอกขาว ละเอียด เปริดพิรุ
 ครา ได้ดู ดอกกระท่อม มุมงามตา

ทั้งเบ็ดอกใบ ไข่เป็นยา โรคลำไส้	แก้ท้องเจ็บ ดับพิษไข้ ได้จริงหนา
ตานขโมย ดับพิษข้าง เด็ก ได้นา	ไข่เป็นยา ปวดมดลูก ถูกกันดี
คนโบราณ กาลเก่า เขาเล่าแจ้ง	พอกอำแดง ไล่ทรงผม สมราศี
ทรงกระท่อม พุ่มสวย เลี้ยงด้วยดี	ไพร่ผู้ดี ทรงสวย ไปด้วยกัน
กระท่อมนี้ มีคุณ หนุนนำเฝ้า	ได้ทุกระวัง บุญมา พาสุขสันต์
นั่งเล่นได้ รมไม้ ได้ทั้งวัน	หอมกลิ่นนั้น ดอกกระท่อม แลนุ้มนใจ

ศกุนตลา ณ หนองคาย

หอมกระทุ้มปดายนามากรุ่นกรุ่น
หวานละมุนอุ่นดินกลิ่นฟ้าจาง
ดอกลีองล้อแสงตะวันอันอบอุ่น
จนถึงดาวแฉ่ำฟ้ามาเยี่ยมเยือน

ใบและเปลือกเป็นยารักษาไข้
ดอกลีบแก้ลำไส้ไม่มีเหม็น
ลำต้นนำเป็นไม้ใช้ในเรือ
พืชเศรษฐกิจอย่าแซะเชื้อแรงสนใจ

เมื่ออยู่เมื่อเป็นเงาร่มอุดมค่า
อยู่ในป่าช่อขั้วน้ำลำธารใต้
คล้ายแห่งแสงคล้ายวัดกู่ทกภัย
สวนสวยใยคนกับป่าลับช้านาน

ภาพายนึ่งลับพลูเจียนข้างเขื่อนหมาก

ดบเลื้อนยากแม้ดาวอันล่องผันผ่าน

ผมกระทุ้มถิ่นตรงทรงโบราณ

เป็นตำนานที่งามจดให้จดจำ

ชวลีรัตน์ ศรีดี

Image Source: www.pinterest.co.uk

ชมทรงคอกกระทุ้ม ถือกำเนิดในช่วงกลางถึงปลายสมัย ร.5
และเป็นทรงผมที่สตรีชาววังนิยมทำกัน

คุณยายฉันชมทรงคอกกระทุ้ม

ดูเป็นพุ่มงดงามตามสมัย

คาดผ้าแถบโจงกะเบนสวยด้วยสมัย

ยังจำได้คุ้นตามานานวัน

แต่กระทุ้มนี้งามงามต้นไม้

ต้นสูงใหญ่ได้เห็นเป็นบุญฉัน

ฉันในป่าฉันเห็นแบบบุญพรรณ

ชื่อเรียกกันหลายหลากยากแฉกแฉง

เรียวกระดูกงูมตุ้มพรายตุ้มงูม
มีชี้ออยู่ตะกุงามและแคแฉง
แตกต่าง ไปตามถิ่นผินเบสิ่ยนแบลง
เล้าสิ่กแดงกัณมาหน้าสนใจ

กระดูกดอกรอกอกติที่ปลายกิ่ง
กระดูกแฉ่นกลมจริงยั้งโดยใส
กลีบดอกรอกเทสิ่องเนื่อแฉ่นบนแฉ่นใบ
นับเป็นพืชสิ่สมุณไพรใช้กัณมา

ประโยชน์ใช้ใบต้นเบสิ่อกผลด้อย
นำมาช้โดยใช้ทำยารักษา
ต้นกระดูกงูมค้ำค่าเทสิ่อกคณ
สร้างบ้านมาอยู่ณานสิ่กราคติ

ไม้กระดูกงูมมีค้ำในป่าใหญ่
รักษาไว้เนื่อคณช้โดยโลกโดยสิ่
เติบโตเร็วปลูกไว้ให้มากมี
รักษาที่สิ่้นป่าค้ำอนันต์

อภิชสิ่ ณ เชียงใหม่

